

Siegfried HANKE – Rainer VOGEL (eds.), Urbar Freudenthal/Bruntál 1735. VRBARIUM oder Grundt Buch der Churfürstlich Hoch undt Teuschmeistrichen Herrschafft Freudenthal Pro Anno 1735, Verlag Dr. Kovač, Hamburg 2016, 201 str., z toho 13 obrazových černobílých a barevných příloh; ISBN 978-3-8300-8912-4

Výkonná editorská dvojice Siegfried Hanke a Rainer Vogel předložila v roce 2016 badatelské veřejnosti edici nejmladšího dochovaného urbáře bruntálského panství, respektive vlastního města Bruntálu, z roku 1735, uloženého v Zemském archivu v Opavě. Zaslouží si zvláštní pozornosti, že titíž editoři připravili v posledních letech ještě tři další edice hospodářských pramenů téhož druhu z oblasti Krnovska a Opavska (samotné bruntálské panství bylo do roku 1523 součástí krnovského knížectví, poté Opavska a od roku 1621 až do počátku druhé světové války bylo v majetku Řádu německých rytířů). Editoři, kteří mají v této oblasti své rodinné kořeny, se zaměřují na prameny jazykově německé a jejich přednostní zájem je lingvistický. Proto zásadně editované prameny transliterují. Transliterace je vždy dílem S. Hankeho, vlastní edice a doprovodný kriticko-informační aparát, což se týká i překládané publikace, R. Vogela. Přitom využití výpočetní techniky umožňuje editorům uplatnit při přepisu textu i speciální grafické značky. Zpřístupňovaný text je z převažující části německý, jen právní výrazy a titulatury úředníků jsou poznamenány v latině.

Editoři, jak naznačeno, soustřeďují svůj přednostní zájem k využití starých německých textů z pohraničního území českého státu k jazykovědným rozborům, což ovšem nenechávají jen na dalších badatelích, ale i oni sami příslušné texty po jazykové stránce vyhodnocují. Přitom se věnují jak rozboru poznamenaných osobních, tak i místních a pomístních jmen. Na jedné straně si kladou otázky, nakolik se vzájemný kontakt německého a českého, respektive slovanského etnika, které bylo, ovšem menšinově, mezi poddanými rovněž zastoupeno, odráží v řeči urbáře, což je dle autorů právě nejlépe prokazatelné na osobních jménech, tedy přezdívkách a příjmeních. Na druhé straně ovšem, vybaveni svými předchozími zkušenostními, poukazují na skutečnost, že v krnovském knížectví a na Opavsku se již od 16. století ustalovala v příslušných kancelářích (v tomto případě tedy ústřední kanceláři správy majetků německých rytířů, která podle všech indicií sídlila v Bruntále) závazná podoba kancelářské řeči (a předchozí jejich výzkumy naznačili, že i v tomto prostoru působily napodiv na kancelářskou řeč dolnobavorské vlivy).

R. Vogel a S. Hanke si ovšem všímají i struktury a obsahové stránky urbáře a naznačují, že urbář ze třicátých let 18. století navazuje svou strukturou jak na nejstarší český urbář města Bruntálu z roku 1521, bohužel dosud needitovaný, tak na následný urbář z roku

1629 (k tomu se nyní editovaný urbář navíc výslovně hlásí v první uvozující větě). Je samozřejmé, že jsou poznamenána jen jména „hlav rodin“, které odpovídaly za splnění předepsaných poddanských povinností a že tedy v nijakém případě tento pramen neposkytuje údaje o dalších členech rodiny, tím méně čeledě. Upozorňují však na to, že v některých případech se v podobě přechýleného mužského příjmení (koncovkou –in) uvádějí i vdovy po zemřelých hospodářích. Vlastní edice je uspořádána tabelárně, takže bude pro další badatele, a to jistě i historiky zabývající se hospodářskými dějinami či vývojem populace, velmi dobře využitelná. Editoři ji nadto opatřují glosářem, který vysvětluje význam dnes již ne vždy dobře pochopitelných výrazů a slovních spojení, přičemž pod písmenem „Z“ jsou uvedeny a vysvětleny všechny v urbáři použité měnové jednotky („Zahlungsmittel“).

V samostatných tabelárních přílohách pak poznamenávají v abecedním sledu všechny zjištěné varianty přízvisek a příjmení (spolu s jejich rejstříkem, odkazujícím na stránky edice), přičemž zvláštní pozornost věnují v samostatných tabulkách vyhodnocení jejich zjištěné frekvence, ženským jménům zaznamenaným s koncovkou –in, doloženým až v 63 případech z celkového počtu téměř 2000 osobních jmen a jménům slovanského původu (těch je ale pouhých deset). Stejně tak je tabelárně vyhodnoceno 197 zjištěných místních a pomístních jmen a uvedena jejich konkordance v současné němčině. V kritickém aparátu edice figurují ještě seznamy literatury, členěné podle tematických okruhů (k primárním pramenům, k mapovým podkladům, toponomastice, mincovním systémům, vývoji kancelářské řeči ad.). Samostatný oddíl v tomto seznamu tvoří práce ke zkoumanému teritoriu, v němž jsou pochopitelně uvedeny i práce české (v jejich citacích se bohužel objevují gramatické chyby). I pro českého uživatele pak mohou být návodnými uvedené důležité webové stránky - například německého právního slovníku a historických právních pramenů, mezi nimi i z lichtenštejnského knížectví).

Není sporu, že pečlivě připravená edice bruntálského urbáře z roku 1735 editorské dvojice S. Hankeho a R. Vogela přispívá (kromě jejich předchozích edičních podniků) k žádoucímu mapování vývoje rakouského/českého Slezska a že by tedy nejen neměla být našimi badateli (jazykovědci i historiky) opomenuta, ale naopak by se měla stát podnětem k intenzivnějšímu vydávání urbářů a dalších pramenů hospodářské povahy z této oblasti, zachovaných v českém jazyce, případně ve smíšené jazykové podobě.

Ludmila Sulitková